

Proiectul PNUD *Early Warning System* ROM/99/006

Executat de

SOCIETATEA ACADEMICĂ DIN ROMÂNIA (SAR)

La inițiativa Ministerului Afacerilor Externe al României

NOTĂ

Punctele de vedere exprimate în această publicație reflectă exclusiv opiniile experților implicați în proiect și nu reprezintă neapărat vederile sau poziția oficială a Programului Națiunilor Unite pentru Dezvoltare. Termenii folosiți și modul de prezentare a materialului nu implică în nici un fel expresia oricărei opinii din partea Programului Națiunilor Unite pentru Dezvoltare sau a Secretariatului Națiunilor Unite privind statutul oricărui stat, teritoriu, oraș sau regiune, sau a autorilor, sau delimitarea frontierelor sau granițelor. Menționarea unor nume de firme sau de produse comerciale nu implică susținerea acestora de către Națiunile Unite.

ROMÂNIA

Numărul 2 / 2002

Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare

Societatea Academică din România

București, Aprilie 2002

RAPORT DE AVERTISMENT PRIVIND POTENȚIALUL DE CRIZĂ
PNUD – SOCIETATEA ACADEMICĂ DIN ROMÂNIA (SAR)

SUMAR

REGIONAL

Falimentul statului moldovenesc – o amenințare pentru stabilitatea regională

EVOLUȚIA PRINCIPALILOR INDICATORI

	Trimestrul 1-2001	Trimestrul 2-2001	Trimestrul 3-2001	Trimestrul 4-2001	Ian- 2002	Feb-2002	Mar-2002	Trend
Creșterea PIB (analizată trimestrial), %	4.8	5.1	5.1	5.4				↗
Devalorizarea leului, medie lunară, %	2.1	1.9	1.5	1.2	1.9	1.3	0.9	↘
Inflația, medie lunară, %	2.7	2	1.8	2.4	2.3	1.2		↘
Rata dobânzii (BUBOR, o săptămână) %	3.4	3.2	2.6	2.6	2.7	2.5		↘
Producția industrială, % evoluție	6.8	-0.3	-0.6	-3.0	4.6	3.8		↘
Deficitul comercial, medie lunară FOB/CIF (milioane USD)	274	408	205	504	257	239		↘
Rata șomajului, %	10.7	9.3	8.1	8.1	12.4	13.2		↗
Salariul mediu net, USD	99.2	96.3	92.9	96.4	114.1	106.3		–
Pensionari/angajați	0.97	0.97	0.98	1			1.01*	↗
Încrederea în guvern, % (Actualul guvern este capabil să îmbunătățească situația)	57	46	48**	42	45		38	↘
Pesimism, % (Țara se îndreaptă într-o direcție greșită)	54	52	44**	48	51		57	↗
Bunăstarea subiectivă, % (trăiesc mai bine decât anul trecut)	18	19	19**	22	11		12	–

* previziune;

** exclusiv pentru populația urbană

REGIONAL

FALIMENTUL STATULUI MOLDOVENESC – O AMENINȚARE PENTRU STABILITATEA REGIONALĂ

Alina Mungiu Pippidi

Situația din Republica Moldova (RM) s-a deteriorat substanțial în primele luni ale anului 2002. România a resimțit efectele acestei situații: autoritățile de la Chișinău au renunțat la diplomație și au avut ieșiri agresive la adresa Bucureștiului, blamând “intervenționismul românesc” în afacerile interne ale statului moldovenesc. De mai bine de un an, guvernul din RM se confruntă cu două tipuri de probleme, economice și politice, ambele pornind chiar din programul de guvernare al Partidului Comunist din Moldova (PCM). Acest program, anunțat la 4 iunie 2001, conține o serie de măsuri cu un pronunțat caracter neo-sovietic renunțarea la relațiile culturale privilegiate cu România și limitarea procesului de democratizare.

Prezentat fără menajamente drept o încercare de oficializare a limbii ruse în administrația publică și în sistemul de învățământ, programul “cultural” al PCM urmărește în mod evident restaurarea unor realități din epoca sovietică. Măsurile luate împotriva apropierii de România, cum ar fi intenția de a-i declara ca fiind o minoritate națională pe cei ce se consideră români, precum și încercarea de a înlocui în școli Istoria Românilor cu Istoria Moldovei, urmăresc să consacre politic diferența între moldoveni și români și să consolideze sentimentul apartenenței grupurilor minoritare la statul moldovenesc. În alte condiții, acest discurs poate părea rezonabil, dar în fapt, limba română (moldovenească) este surclasată de limba rusă în mass-media din RM, chiar și în cazul canalelor media publice. **Această realitate, care diferențiază Moldova de statele baltice, care au promovat constant politici culturale de impunere a limbii naționale în**

detrimentul limbii ruse, nu a asigurat legitimitatea statului moldovean în fața propriilor minorități. Din contră, cele trei minorități importante - găgăuzii, ucrainenii și rușii - nu au agreat unui asemenea stat. Ciudat este că, limba rusă s-a bucurat de o popularitate mult mai mare în rândul acestor minorități decât propriile lor limbi materne¹. Acțiunile lor din ultimul an arată că nici chiar existența unui guvern comunist la Chișinău nu poate determina aceste minorități să ajungă la o înțelegere cu statul moldovenesc.

O altă serie de probleme a fost generată de tentativa puterii comuniste de a concentra puterea în mâinile autorităților centrale prin intermediul unei reorganizări administrative. Cetățenii RM pierdeau astfel dreptul de a-și alege primarii, autoritățile locale deveneau o simpă anexă a guvernului central. După ce pierduseră dreptul de a-și alege președintele (cu doi ani în urmă, în urma unei reforme constituționale dubioasă și inutilă, Moldova a devenit republică parlamentară și președintele e ales de Parlament), această reorganizare ar fi îngădit și mai mult posibilitatea exprimării voinței populare. Sistemul de vot este proporțional, poate fi chiar caracterizat drept un proporționalism extrem, întreaga țară reprezentând o singură circumscripție electorală². În plus, votul pe liste face ca puterea să fie concentrată în mâinile șefilor de partid. Aceste partide sunt imature și artificiale. Prin urmare, nu este surprinzător că publicul este foarte nemulțumit de politică și politicieni, iar PCM, cel mai vechi partid, ale cele cărui structuri sunt cel mai adânc înrădăcinate în societate, se bucură de performanțele actuale. Mișcările de protest, care au luat amploare începând cu anul 2000, creșterea participării populare la acțiunile de protest din acest an, arată că publicul se simte lipsit de canalele tradiționale prin care să își exprime opoziția față de guvernare.

Al doilea set de probleme cu care se confruntă RM sunt cele economice. Chiar dacă acestea își au originea în trecutul apropiat, guvernul comunist a contribuit la deteriorarea situației. Anul trecut, RM a încercat să adere la uniunea Rusia-Belarus și a demarat procesul de aderare la nou creată piață comună a fostelor republici sovietice care au ratat reforma economică, menținând relații strânse cu

¹ La presiunile unor militanți pentru respectarea drepturilor omului, organizațiile internaționale au pus accent pe conservarea unor limbi aproape moarte, cum ar fi găgăuza, care trebuiau "reinventate" pentru a justifica aceste politici.

Rusia. De asemenea, guvernul intenționa să înființeze o instituție pentru controlul prețurilor, anunțându-și intenția de a crea întreprinderi “populare”, a căror acțiuni să fie deținute de muncitorii din respectivele întreprinderi. Aceste politici au dus la stoparea asistenței oferite de FMI, în timp ce valoarea datoriei externe în acest an s-a ridicat la 75% din totalul veniturilor anuale ale țării. Criza, survenită după trei ani de insolvabilitate reală, în care banii pentru achitarea datoriilor au fost găsiți, de regulă, în ultimul moment, este un semnal al faptului că Moldova se îndreaptă către falimentul economic.

În acest moment, totalul datoriei externe a RM se ridică la 1,9 miliarde dolari, care reprezintă 154% din valoarea produsului intern brut al țării, față de o medie de 35% din PIB, cât reprezintă datoria externă în cazul statelor dezvoltate.

Fig.1. Spirala datoriei externe

Anul	Procentul datoriei din PIB %
1993	> 10
1995	20
1996	43
1999	97
2001	120
2002 (previziune)	154

Sursa: Institutul de Politici Publice, Chișinău, www.ipp.md

În ultima perioadă, România a avut o atitudine rezervată și echilibrată în relațiile cu RM. Totuși, nu mai departe de lunile ianuarie-februarie ale acestui an, politicieni români de primă importanță și-au exprimat public susținerea față de formațiunile pro-românești din RM. Eforturile României de a atrage atenția Uniunii Europene și OSCE față de amenințările la adresa democrației din RM au avut succes, ducând la o serie de intervenții din partea mai multor organisme internaționale. Pentru Chișinău, atitudinea rezervată a României este mai puțin obișnuită, în special acum, când guvernul comunist s-a decis să folosească România ca țap ispășitor pentru toate relele din RM. După 11 septembrie, prioritățile de politică externă ale României s-au orientat către noul mediu de

² Pragul electoral a fost ridicat de curând de la patru la șase procente. Catalogarea drept “proportionalism extrem” a sistemului electoral din RM e făcută pe baza clasificărilor lui Arendt Lipjart

securitate și integrarea în NATO. Cu toate acestea, situația statului vecin reprezintă o provocare majoră la adresa stabilității întregii regiuni a Mării Negre. Chiar dacă falimentul RM este inevitabil, momentul în care acesta s-ar putea produce - primăvara-vara acestui an- este cel mai nepotrivit dintre toate.

Un stat ratat?

După 1989 au apărut în Europa o multitudine de state noi. E dificil să apreciem cât timp trebuie să treacă pentru un verdict valabil asupra succesului sau eșecului acestor state. Spre deosebire de ziariști, analiștii politici au ezitat să formuleze raționamente și judecăți de valoare în favoarea susținerii viabilității unor state nou create, cum ar fi Bosnia, Ucraina, republicile caucaziene sau mai recent apărutele Bosnia și Muntenegru. RM a fost mai puțin cruțată. Atât ziariștii, cât și analiștii s-au exprimat fără echivoc privind eșecul construcției statului moldovenesc.

În această analiză, încercăm să vedem **dacă dovezile susțin ipoteza acestui eșec**. În al doilea rând, vom încerca să identificăm **motivele acestui eșec**. Să fie vorba de un eșec al politicilor de construcție a unei națiuni? Să fie acest eșec determinat de factori interni, cum ar fi proasta guvernare, sau de factorii externi, cum ar fi intervenționismul rusesc sau cel românesc? Răspunsurile la aceste întrebări ne vor ajuta să propunem o soluție pentru situația RM, întrucât este posibil ca stabilirea unei "cortine de fier" pe Prut să nu fie cea mai indicată soluție, putând duce la declanșarea unor probleme regionale în viitorul apropiat.

După cum putem vedea din Figura 2, produsul intern brut al RM pe cap de locuitor este cel mai mic din eșantion nu doar în termeni absoluți, ci și în privința evoluției sale, care este mult mai lentă decât în celelalte state. Georgia, o țară comparabilă cu RM și care în 1994, an luat ca punct de referință în analiza noastră, avea un PIB mai mic decât al RM, a ajuns să o depășească în momentul de față. Alături de Belarus, Ucraina și Georgia, Moldova a beneficiat de cele mai puține investiții directe. Chiar dacă Moldova are numeroase puncte comune cu statele baltice, cum ar fi procentul ridicat de vorbitori ai limbii ruse, indicele libertății economice înregistrat de acestea este cu mult superior celui al RM.

Fig.2. Performanțele țărilor post comuniste

Țara	PIB 2000	PIB 1994	ISD3	% minorități	Tipul de stat	Media șomajului 1994-2000	ratei inflației 1994-2000	Media ratei inflației 1994-2000	Indexul economice Freedom House	liberalizării economice Heritage
România	1596	1323	1000	9	Unitar	9.48	73.31	4.71	3.30	
Moldova	326	268	100	36.	Unitar	1.67	67.64	4.00	3.20	
Ucraina	640	727	594	27	Unitar	2.37	203.61	4.58	3.60	
Belarus	1104	472	90	22	Unitar	2.58	511.81	6.25	4.10	
Estonia	3409	1530	241	35	Unitar	10.42	18.07	1.92	2.20	
Lituania	3045	1143	355	20	Unitar	13.51	21.72	2.83	2.90	
Letonia	3019	1442	399	44	Unitar	15.02	13.82	2.50	2.65	
Polonia	4108	2399	9299	3	Unitar	13.01	17.71	1.67	2.80	
Bulgaria	1484	1152	957	14.	Unitar	13.74	199.44	3.75	3.40	
Georgia	555	232	101	30	Unitar	8.81	2263.30	3.67	3.65	
Rusia	1697	1867	2000	19	Federal	10.37	100.87	4.33	3.70	
Macedonia	1685	1742	169	33	Unitar	33.72	22.20	4.58	-	
Iugoslavia	1225	1392	50	37	Federal	28.01	46.35	5.33	-	

Sursa: Freedom House, Nations in Transit, 2001; Heritage Foundation. Itemii au fost măsurați: PIB pe cap de locuitor (milioane USD); Investiții străine directe (milioane USD); Indexul liberalizării economice FH, pe o scală de la 1 la 10; Indexul Heritage pentru libertate economică, pe o scală de la 1 la 5.

³ Investiții străine directe

Moldova a fost angajată în ultimul deceniu, la fel ca Serbia, Georgia și Rusia, într-un război civil, iar acesta reprezintă un predictor important al modelului multivariat care are ca variabilă dependentă PIB-ul pe anul 2000. Acest model explică performanțele statului, exprimate prin valoarea PIB prin combinația dintre cauzele structurale (moștenirea istorică) și cauzele structurale. Avem, pe de o parte, moștenirile istorice, care au influențat procesul de dezvoltare (PIB la căderea URSS) și procentul de minorități. Pe de altă parte, avem performanța guvernului moldovenesc, exprimată în indicii de liberalizare economică. În cele din urmă, unul dintre cei mai importanți factori de care depinde dezvoltarea economică este pacea. Probabilitatea ca într-o țară lucrurile să meargă prost este mult mai mare dacă statul respectiv a cunoscut în ultima perioadă un război civil. Este cazul RM, cu atât mai mult cu cât Transnistria era cea mai industrializată zonă a țării, având o pondere suficient de mare în economia țării și deținând capacitatea de a deconecta Moldova pe perioada războiului de la principala sursă de gaze naturale.

Fig. 3. Model explicativ al performanței statelor post-comuniste

Predictor	Asociere și semnificație
Moștenirea istorică ¹	+ ***
Politici de liberalizare economică	- **
% Minorități	N/S
Război	+ *
R ²	0.89

*Sursa: Freedom House, Nations in Transit, 2001; 1 - proxy utilizat PIB 1994; 2 - conform Fig. 2; 3- proxy utilizat indexul liberalizării economice Freedom House; (***) p≤0.001, ** p≤0.01, * p≤0.05). Model de regresie OLS cu PIB 2000 utilizat ca proxy pentru performanța guvernamentală. "Război" este o variabilă dummy (dihotomică) care măsoară implicarea țării într-un război civil sau de alt tip, în ultimi 10 ani.*

Împletirea unor factori structurali cu o serie de factori conjuncturali explică slabele performanțe economice ale RM. Contrar așteptărilor, dezvoltarea greoaie a RM a fost determinată de alte elemente decât existența unor minorități etnice, care este irelevantă în sine, ci de beligeranța acestora, care a condus la declanșarea războiului din Transnistria, întreținut cu ajutorul armatei a XIV-a rusești. **Moștenirea de dezvoltare, lipsa liberalizării economice și războiul civil sunt cauze ale slabei performanțe economice ale țării.** Prin urmare, singurele măsuri capabile să amelioreze situația sunt cele întreprinse în domeniul politicilor

economice, domeniu în care guvernul comunist comite în continuare erori strategice, îndepărtând deopotrivă donatorii internaționali și investitorii privați.

S-ar putea reproșa acestei analize că, în pofida slabei performanțe economice și a falimentului care bate la ușă, este exagerat să considerăm că avem de-a face cu un eșec al construcției statale numai din motive economice. Chiar dacă bunăstarea economică contează, ea nu este singurul bun pe care statul trebuie să îl furnizeze plătitorilor de impozite. De aceea, ne-am propus să examinăm performanțele RM având în vedere și alți factori decât cel economic. Un “stat slab” poate fi definit din trei perspective: a statului “colector” (a reușit statul să colecteze taxele și impozitele necesare pentru asigurarea cheltuielilor bugetare?), a statului “furnizor” de bunuri publice (este consumatorul satisfăcut de calitatea serviciilor oferite de stat, ca de exemplu sistemul de sănătate, educația, securitatea personală?) și, în cele din urmă, a statului “prizonier” al unor interese particulare, cum ar fi cele ale unei elite preocupate de propria bunăstare.

Statul moldovenesc este un *colector* extrem de prost. Cea mai mare parte a bugetului de stat al RM provine din taxe vamale și accize (65,8%, conform unui comunicat de presă al guvernului moldovenesc din 4 aprilie 2002), ceea ce demonstrează că, de fapt, contribuția celorlalte sectoare este extrem de redusă. Cei 500.000 de cetățeni moldoveni, reprezentând o treime din forța de muncă a republicii, care lucrează ilegal în statele din vestul Europei, ajutând de acolo familiile rămase în țară, nu plătesc nici un fel de taxe. Statul nu reușește să garanteze nici securitatea individului, începând cu serviciile vamale, întrucât 58% din populația țării afirmă că în ultimul an a plătit mită la vamă⁴. Alte 62% consideră că statul nu le garantează securitatea personală, 57% se plâng de absența securității economice, iar alte 62% se declară nemulțumiți de calitatea serviciilor de sănătate. În *Raportul de Dezvoltare Umană*, întocmit de Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare, Moldova se situează pe ultimile locuri, aflându-se la același nivel cu Tajikistan și cu puțin înaintea Mongoliei. Salariul mediu net din sectorul public este de 20 de dolari și, în plus, se plătește cu mari întârzieri. În august 2001, guvernul reușise să achite doar 58% din datoriile la salarii către lucrătorii din sistemul judiciar și militari. În cazul unor categorii profesionale, precum poliția, vameșii, funcționarii publici în general, întârzierile la plata salariilor sunt cronice. Conform unor statistici oficiale ale RM, în luna

⁴ Datele sunt extrase din Barometrul de Opinie Publică 2001, Institutul de Politici Publice, www.ipp.md

februarie 2002 valoarea totală a acestor datorii se ridică la suma de 28 milioane dolari. Corupția reprezintă o plagă a administrației publice și juridice, căpătând proporții uriașe, săvârșirea celor mai multe infracțiuni având un “preț”, care o dată plătit garantează nesancționarea infractorului. Au existat încercări de soluționare a acestei situații, unele chiar cu succes parțial, în această privință Moldova situându-se mai bine decât Ucraina, dar este clar că pentru a supraviețui oamenii recurg la tot felul de activități informale. Dimensiunea enormă a sectorului informal (65%) se datorează lipsei de resurse din partea statului. Dar tot acest sector informal asigură supraviețuirea categoriilor sărace și șomerilor. Moldova înregistrează și un înalt indice al corupției: 3.2 pentru RM, față de 2,8 pentru România, 2,3 pentru Rusia, 2,1 pentru Ucraina în clasamentul Freedom House (0 – nivel minim al corupției, 7 – nivel maxim). Aceste estimări spun mai mult decât statisticile oficiale, potrivit cărora RM înregistrase anul trecut o creștere a PIB de 6,1, în timp ce analiștii declarau în unanimitate RM ca fiind cel mai sărac stat din Europa, al cărui nivel de sărăcie îl depășise pe cel din Albania, care deținuse timp îndelungat această poziție. Iar sărăcia și corupția sunt puternic corelate între ele.

Impactul actorilor externi

Nu încapă nici o îndoială că situația Moldovei a fost substanțial înrăutățită de poziționarea sa geografică între două state mai mari și mai puternice: Rusia și România. RM nu este singura ex-republică unională pe al cărui teritoriu au mai rămas trupe rusești, dar diferența între Lituania, pe de o parte, și Moldova și Georgia, pe de altă parte, este diferența dintre o armată care staționează, pur și simplu, pe teritoriul unui stat și o armată implicată într-o mișcare secesionistă, ca în cazul republicii transnistrene. România a fost percepută constant ca o amenințare de către o parte a populației din Moldova, îngrijorată de faptul că va ajunge să fie discriminată într-o Românie Mare, temere care a alimentat propaganda anti-românească de la Chișinău, tot mai intensă în ultimii ani. Discursul pro-moldovenist, care promova o nouă identitate națională, moldovenească, distinctă de identitatea românilor, și discursul pro-românesc, au continuat să fie practicat de aceeași actori tradiționali: PCM și FPCDM (Frontul Popular Creștin Democrat din Moldova), dar este clar că discursul moldovenesc a devenit mult mai popular în ultima perioadă. Așa cum am arătat și în ultimul

număr al Raportului, între atitudinile pro-comuniste și cele anti-românești (și anti-occidentale) ale publicului moldovean există o puternică corelație⁵.

Explicațiile atitudinilor pro-comuniste și pro-rusești sunt mai curând istorice. Cu cât o regiune s-a bucurat de independență politică în ultimii 40 de ani, cu atât este mai puțin probabil ca locuitorii săi să împărtășească o atitudine pro-comunistă sau pro-rusească. Atitudinea față de ruși cunoaște diferențe substanțiale între regiuni ca Bucovina, Moldova sau Galiția, față de alte regiuni, care nu au nici o tradiție a independenței până în 1989, cum ar fi cele din Ucraina de Est sau Transnistria (tabel 4). Alt factor care influențează votul pentru partidele pro-rusești și pro-comuniste este apartenența la un grup etnic rus sau la altă minoritate, întrucât în această zonă minoritățile folosesc limba rusă în locul limbii lor materne.

Fig. 4. Model explicativ al votului pro-comunist/pro-rus în Ucraina și Moldova, 1991-1999.

Predictori	Asociere și semnificație
Experiența istorică	- ***
Catolic	N/S
Ucrainian/Moldovean	- **
Rata de urbanizare	N/S
R ²	0.68

*Legenda: + corelație pozitivă, - corelație negativă; * predictor cu nivel de semnificație la $p < 0.1$; ** $p < 0.05$; *** $p < 0.001$ (***) = cea mai puternică asociere); N/S = nesemnificativ Sursa: Katchanovski 2001. Proxy pentru experiența istorică: număr de ani în care regiunea nu s-a aflat sub ocupație rusă sau sovietică în secolul XX.*

Așa cum reiese din datele de mai sus, apartenența în trecut la Rusia Țaristă sau la Rusia Sovietică a unei regiuni influențează și azi orientările politice ale locuitorilor ei. Conform acestor modele, trecutul este un predictor important, cu o valoare crucială, al actualelor atitudini politice. Nu trebuie să neglijăm, însă, măsura în care elitele acestor state au fost anihilate pe parcursul deceniilor de represiunea sovietică. Intelectualii și țăranii înstăriți au fost deportați în perioada anilor de stalinism dur. Chiar dacă mai târziu au fost reabilitați, cea mai mare parte a intelectualității nu a mai apucat să se întoarcă din Siberia. Actualele elite

⁵ Vezi "Annual Early Warning Report", secțiunea regional, "Când o relație specială crează probleme speciale", apărut în martie 2002.

sunt formate și socializate în perioada comunistă. o permanentă sursă de nemulțumire din partea oficialităților de la Chișinău.

Fig 5. Model explicativ al atitudinilor pro-comuniste/pro-ruse în Moldova

Predictor	Asociere și semnificație
Experiența istorică	- ***
Rus	+ ***
Altă minoritate etnică	+ ***
Rata de angajare	- ***
Educație	N/S
Născut într-o zonă rurală	- *
Vârsta	+ ***
Brbat	N/S
R ²	0.21

*Legenda: + corelație pozitivă, - corelație negativă; * predictor cu nivel de semnificație la $p < 0.1$; ** $p < 0.05$; *** $p < 0.001$ (***) = cea mai puternică asociere); N/S = nesemnificativ Sursa: 1998 Latin/Hough Survey apud Katchanovski 2001. Experiența istorică - variabilă bazată pe numărul de ani în care regiunea nu s-a aflat sub ocupație rusă sau sovietică în secolul XX.*

În relațiile sale cu RM, România este constrânsă tot mai mult de procesul de aderare la NATO și UE. Aderarea înseamnă și renunțarea la relațiile privilegiate cu RM, care devine un vecin tot mai incomod. În 2001 și 2002 guvernul moldovean, urmat de Duma de Stat a Rusiei au făcut o serie de declarații nefavorabile la adresa României, provocate de conflictul între cele două mitropolii ortodoxe ale RM⁶ și de opoziția pe care guvernul de la Chișinău a întâlnit-o atunci când a încercat să introducă obligativitatea limbii ruse în școli. Încercarea guvernului României, de mai mulți ani și cu costuri semnificative, de a asigura autonomia energetică a RM a fost recent catalogată de guvernul de la Chișinău drept "intervenționism"⁷.

⁶ Vezi "Annual Early Warning Report", Secțiunea regională, "Când o relație specială crează probleme speciale". Încercarea de a interzice existența Mitropoliei Basarabiei (supusă României) alături de cea a Modovei (supusă Moscovei) a reprezentat un efort permanent al guvernului moldovenesc, care a pierdut cazul la Curtea Drepturilor Omului de la Starsbourg.

⁷ Aceasta în pofida faptului că ex-președintele RM Petru Lucinschi a recunoscut că dependența energetică de Rusia și datoriile mari pe RM le are față de aceasta sunt o amenințare gravă la adresa independenței statului moldovenesc.

În timp ce atitudinea României față de RM tinde să devină tot mai rezervată, poziția Rusiei rămâne neschimbată. În ciuda numeroaselor presiuni pentru retragerea armatei a XIV-a, procesul a rămas la fel de ineficient și lent ca acum zece ani. Iar o asemenea retragere întârziată nu va schimba prea mult jocul de putere din regiunea transnistreană, întrucât aceasta dispune de mai mulți soldați decât statul moldovenesc. Republica transnistreană reprezintă o problemă atât pentru RM, cât și pentru Ucraina, ceea ce nu displace Rusiei. Traficul de arme și droguri permite oligarhilor ruși și rețelelor mafioate să deruleze tot felul de afaceri dubioase în această regiune, ceea ce explică interesul lor politic pentru menținerea status-quo-ului.

Situația dezastruoasă în care se află acum RM este doar o parte a declinului pe termen lung. RM a rămas lipsită de orice ajutor internațional în războiul din Transnistria, care însă a fost susținută de autoritățile ruse, ceea ce a reprezentat o piedică majoră în calea consolidării statului moldovenesc. După exemplul republicii transnistrene, și celelalte minorități au obstrucționat consolidarea unei adevărate autorități a statului moldovenesc independent. Politica ex-președintelui moldovean Mircea Snegur de liniștire a minorităților prin limitarea aspirațiilor unioniste la o simplă colaborare culturală a cunoscut un eșec lamantabil. Încercarea lui Vladimir Voronin de a reveni la politicile lingvistice din perioada sovietică s-a lovit de o opoziție considerabilă în rândurile opiniei publice și de numeroase proteste de stradă.

Organizațiile internaționale care ofereau asistență RM, ca și comunitatea internațională, ar trebui să își asume o anumită responsabilitate în cadrul acestui eșec. Total dependentă de Moscova în ceea ce privește resursele energetice, cu o industrie prizonieră în regiunea transnistreană, ar fi putut Moldova să încheie cu succes procesul de reformă macroeconomică doar prin privatizarea industriei vinului și a tutunului? Moldova a avut momente mai reformiste și mai puțin reformiste, dar ele s-au datorat în mare parte faptului că reformele nu au produs rezultatele scontate într-o perioadă de timp suficientă pentru a garanta guvernelor reformiste un oarecare suport popular. Lipsa de atenție din partea comunității internaționale și dublul standard aplicat politicilor față de minorități din statele baltice comparativ cu statul moldovenesc, reprezintă un motiv consistent pentru a transfera pe seama acestora o parte din vină. Modelul de stat "original", în interiorul căruia existau două zone cu statut special, este total diferit de modelul statelor ex-sovietice, a căror consolidare s-a finalizat cu succes și care sunt, fără nici o excepție, state unitare, în pofida procentului crescut de minorități. Eșecul

Republicii Moldova este mai întâi de toate un eșec al susținătorilor acestui experiment. Lipsa de suport occidental a dus la lipsa de voință politică pentru a instaura un stat de drept în Moldova și dorința evidentă de a nu adânci antagonismele cu Rusia. În cazul statelor Baltice, Europa a avut o atitudine mult mai plină de simpatie și interes față de nou createle state, iar diferența este vizibilă în rezultate.

Oricum, este în interesul tuturor ca Republica Moldova să devină un stat puternic și stabil. Moldova nu are nici o altă opțiune în afara independenței sale, dar fantoma falimentului economic și existența unor minorități separatiste fac ca șansele de reușită să fie scăzute.

Recomandări:

- Guvernul României

Opțiunile Guvernului român sunt strict limitate. Bucureștiul nu poate face mai mult decât să continue căutarea unui sprijin internațional pentru forțele democratice din RM, abținându-se de la orice acțiune care ar putea fi ulterior catalogată de către Chișinău drept o dovadă a atitudinii imperialiste. Guvernul român ar trebui să convingă și forțele pro-românești de la Chișinău să renunțe la mesajul lor unionist, sprijinind în același timp consolidarea societății civile în RM, prin intermediul organizațiilor non-guvernamentale și a asociațiilor culturale din cele două state. Orice alt ajutor preferențial destinat RM ar trebui să fie exclus.

- Forțele anti-comuniste de la Chișinău

Mesajul unionist nu a găsit ecou, printre cei mai mulți cetățeni moldoveni. Deși vorbesc limba română, ei și-au format o identitate distinctă. Faptul că stalinismul și teroarea au dus la pierderea identității românești nu înseamnă că ar trebui să ignorăm această realitate. Singura opțiune realistă la ora actuală este sprijinul pentru partidele democratice și pentru consolidarea democrației în RM. Identitatea națională este o chestiune personală. Prin urmare, este necesar să se renunțe la politicile simbolice, atât la cele pro-românești cât și la cele anti-românești, oferindu-i fiecărui cetățean moldovean posibilitatea de a-și alege singur limba și identitatea.

Discursul pro-românesc trebuie menținut doar la nivelul identității culturale, abandonând implicațiile sale politice. În acest moment, a promite moldovenilor doar o reunificare iluzorie cu România este o dovadă a absenței unui adevărat program politic. Forțele pro-românești trebuie să aibă o agendă politică internă pragmatică, care să vizeze liberalizarea economică și politică. De asemenea, aceste forțe trebuie să se unească pe o agendă politică și economică comună, mai puțin identitară.

- Finanțatorii internaționali, Uniunea Europeană

Nu este prea târziu pentru a ne asuma ideea că experimentul moldovenesc, în forma sa actuală, a eșuat. Moldova are nevoie de politici de evitare a dezastrului, de o voce internațională care să negocieze în numele său cu Rusia. Trebuie să se accepte că prioritatea absolută la această oră este întărirea statului. De asemenea, are nevoie de un mediator extern care să reunească toate forțele democratice și să le ajute să re-construiască din ruine statul moldovenesc. Aici trebuie să intervină comunitatea internațională, atât Rusia, cât și România neputând fi mediatori credibili pentru cel puțin una din părțile implicate în jocul politic moldovenesc. Întrucât se îndreaptă cu pași rapizi către un faliment economic și tulburări sociale grave, RM are nevoie de programe complexe de restructurare și de ajutor efectiv. Programele de monitorizare a situației drepturilor omului nu sunt suficiente decât în cazul statelor consolidate. Un stat slab nu poate asigura drepturile și securitatea nimănui. Moldova este un astfel de stat, iar în absența unui sprijin masiv din partea comunității internaționale, situația sa internă s-ar putea repercuta asupra întregii regiuni.